

Література

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>

2. Дроб'язко В.С., Дроб'язко Р.В. Право інтелектуальної власності: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 512 с.

3. Програма співробітництва між Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності на 2020-2021 роки від 03.10.2019 № 91. *Офіційний вісник України*. 2019. С. 63.

4. «Ні» піратству: Україна доєдналась до Всесвітньої організації інтелектуальної власності. *Новини ТСН*. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/borotba-z-piratstvom-v-interneti-ukrayina-doyednalas-do-vsesvitnoyi-organizaciyi-intelektualnoyi-vlasnosti-1643158.html>.

УДК 347.9(043.2)

Ліхитченко І.Г., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Падун Р.В., к.ю.н.

ДИСПОЗИТИВНІСТЬ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Здійснення правосуддя в цивільних справах неможливе без наукового дослідження та теоретичного аналізу основоположних засад, керівних ідей цивільного процесуального права – принципів цивільного судочинства. З наукової точки зору доцільність теоретичного дослідження принципу диспозитивності полягає у тому, що останній слугує своєрідним інструментом наукового аналізу функціонування цивільних процесуальних правовідносин взагалі та здійснення цивільного судочинства зокрема.

Диспозитивність (латинське *dispono* – розпоряджаюся) полягає в наданій заінтересованим особам, які беруть участь у справі, можливості вільно здійснювати свої права (матеріальні і процесуальні), розпоряджатися ними, виконуючи процесуальні дії, спрямовані на порушення, розвиток і припинення справи в суді, а також використовувати інші процесуальні засоби з метою захисту суб'єктивних майнових і особистих немайнових прав і охоронюваних законом інтересів, державних і громадських інтересів [1, с. 51].

Принцип диспозитивності в системі цивільного процесуального права визначає механізм виникнення, руху та закінчення судового процесу. Під цим принципом також розуміють і нормативно-керівні положення цивільного судочинства, що визначають рушійною силою цивільного

процесу ініціативу та волевиявлення заінтересованих у результатах справи осіб, які реалізуються у межах закону.

Принцип диспозитивності у цивільному процесі України нормативно закріплено в статті 13 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України). Ця стаття визначає основні положення даного принципу, а саме:

– суд розглядає цивільні справи не інакше як за зверненням особи, поданим відповідно до ЦПК України, в межах заявлених нею вимог і на підставі доказів, поданих учасниками справи або витребуваних судом у передбачених ЦПК України випадках;

– збирання доказів у цивільних справах не є обов'язком суду, крім випадків, встановлених ЦПК України. Суд має право збирати докази, що стосуються предмета спору, з власної ініціативи лише у випадках, коли це необхідно для захисту малолітніх чи неповнолітніх осіб або осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена, а також в інших випадках, передбачених цим Кодексом;

– учасник справи розпоряджається своїми правами щодо предмета спору на власний розсуд. Таке право мають також особи, в інтересах яких заявлено вимоги, за винятком тих осіб, які не мають процесуальної дієздатності;

– суд залучає відповідний орган чи особу, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, якщо дії законного представника суперечать інтересам особи, яку він представляє [2].

Однак, варто зазначити, що зі змісту статті 13 ЦПК України вбачається, що до неї включені як ті положення, які розкривають зміст принципу диспозитивності цивільного судочинства, так і ті положення, які не мають до нього безпосереднього відношення. Так, зокрема, ч. 2 ст. 13 ЦПК України стосується процесу доказування та обов'язку доказування, вона відображає намагання законодавця звільнити суд від збирання доказів. Тому за своїм змістом ця норма близька до ч. 7 ст. 81 ЦПК України та мала б бути закріплена саме у цій статті, яка має назву «Обов'язок доказування та подання доказів». Також до ч. 4 ст. 13 ЦПК України включено норму, яка стосується, насамперед, представництва, а не диспозитивності, а тому її слід було б віднести до тієї статті ЦПК України, яка регулює питання представництва [3, с. 5].

Також стаття 13 ЦПК України не тільки не визначає поняття диспозитивності, а й неповністю розкриває його зміст. Враховуючи вищенаведене, статтю 13 ЦПК України необхідно доповнити нормою, в якій, перш за все, було б визначено поняття принципу диспозитивності цивільного судочинства як можливості вільно здійснювати свої процесуальні права, розпоряджатися своїми процесуальними правами на власний розсуд або відмовитися від їх здійснення на будь-якій стадії

цивільного процесу.

Окрім цього, в ч. 1 ст. 9 КАС України закріплено один із елементів принципу диспозитивності, якого, на мою думку, не вистачає в ст. 13 ЦПК України. Так, у ч. 1 ст. 9 КАС вказано: «розгляд і вирішення справ в адміністративних судах здійснюються на засадах змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості» [4]. Ця частина ст. 9 стосується одразу двох принципів змагальності сторін та диспозитивності. Одним з проявів диспозитивності є свобода в наданні сторонами суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості. Але в ЦПК України цей аспект принципу диспозитивності судочинства не розкритий, він не закріплює такої норми, незважаючи на те, що така норма визначена п. 3 ч. 3 ст. 129 Конституції України як одна із основних засад судочинства. Саме тому вбачається, що дещо вирваним із загального контексту є закріплення у ст. 13 ЦПК України норми, яка передбачає, що збирання доказів у цивільних справах не є обов'язком суду, крім випадків, встановлених цим кодексом. Враховуючи вищевикладене, доцільно закріпити у ст. 13 ЦПК України аналогічну норму, яка закріплена у ч. 1 ст. 9 КАС України. Тоді й зміст цієї статті буде сприйматися більш логічно та цілісно.

Отже, виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що принцип диспозитивності є надзвичайно важливим для функціонування цивільних процесуальних правовідносин взагалі та ефективного здійснення цивільного судочинства зокрема, оскільки він визначає механізм виникнення, руху та закінчення судового процесу. Однак, закріплення цього принципу в Цивільному процесуальному кодексі України можна значно поліпшити. Зокрема, вважаємо за необхідне, безпосередньо розкрити поняття принципу диспозитивності та закріпити в Цивільному процесуальному кодексі України аналогічну норму, яка закріплена у ч. 1 ст. 9 Кодексу адміністративного судочинства України, а також виключити зі ст. 13 ЦПК України положення, які не мають безпосереднього відношення до даного принципу.

Література

1. Штефан М.Й. Цивільний процес: підруч. Київ: Ін Юре, 2005. 608 с.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n6399>
3. Гентош Р.Є. Процесуальний зміст принципу диспозитивності. *Право і суспільство*. 2018. № 5. С. 3-7.
4. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.